

Naziv originala:

J. V. Jones

A SWORD FROM RED ICE

Copyright © by J. V. Jones, 2007

Copyright © za srpsko izdanje Alnari d.o.o. 2007

ISBN 978-86-7710-197-8

DŽ. V. DŽOUNS

MAČ CRVENOG LEDA

MAČ SENKI: KNJIGA TREĆA

Preveo Vladan Stojanović

Beograd, 2007.

SADRŽAJ

S

Priča do sada	9
<i>Prolog: Povratak Hejl Vuka</i>	17
1. Ledina	29
2. Lomljenje.....	41
3. Južno od kuće Duna.....	58
4. Pregovori	72
5. Mučne zemlje.....	92
6. Jagnjeća braća	106
7. Dvadeset kamenova Oka.....	120
8. Zaprega od dvanaest konja.....	133
9. Kapija Kraba.....	147
10. Pregovori u lopovskoj kući.....	163
11. Zov gavrana.....	176
12. Uz Vučju reku	188
13. Olujno staklo.....	202
14. Bakrena brda.....	212
15. Maglene reke Ledine.....	223
16. Čučanje u podzemnom svetu	236
17. Klan hodajućih mačeva	251
18. Brezov put	264
19. Lovački plen.....	277

20. Štuka.....	294
21. Naoružan i sam u tami	305
22. Vatra Menhira.....	316
23. Neprijatne istine na dunskom zidu.....	328
24. Lasičja jazbina.....	341
25. Vesnik oluje.....	355
26. Stranci.....	367
27. Kastelman na godinu dana.....	378
28. Buđenje Pukotine	393
29. Poglavičin zamenik.....	403
30. Tri čoveka i svinja.....	417
31. Početak putovanja	420
32. Uvojak kose.....	440
33. Polje Grobova i Mačeva.....	452
34. Jisel Bez Noža.....	464
35. Greške.....	475
36. Zamka za medvede	487
37. Poklonjeni konj.....	498
38. Muka na srcu	512
39. Spajr Venis.....	522
40. Ukleti klan.....	538
41. Rajna Blekhejl	549
42. Tamna strana Meseca	569
43. Mesto bez oblaka	582
44. Izabranik Kamenih Bogova	593
45. Crveni Led.....	606
46. Posledice.....	615
<i>Epilog: Stranac kod Drover Džeka.....</i>	<i>621</i>

ZAHVALNICE

S

Zahvalnost dugujem Džimu Frenkelu i dobrim ljudima u izdavačkoj kući *Tor*, jer su mi pomogli da ovu knjigu učinim boljom.

PRIČA DO SADA

S

RAIF SEVRANS IZ klana Blekhejl lovio je ledene kuniće s bratom Drejom kad su njihov otac i poglavica ubijeni u logoru. Raif i Drej, po povratku u okruglo utvrđenje, saznaju da se Mejs Blekhejl, poglavičin usvojeni sin, proglasio poglavarom klana. Mejs je tog dana bio u logoru. Za ubistva je okrivio Vajla Blada, poglavicu rivalskog klana. Nedelju dana kasnije, stigao je glas da je Vajlo Blad opljačkao kuću Duna. Događaji su, na prvi pogled, potvrđivali Mejsovu priču o napadu Bladovih. Raif je ostao usamljen. Samo je on verovao da je Mejs Blekhejl lažov i ubica poglavice.

Usledio je rat s klanom Blad. Hejlovci su želeli da osvete poglavičinu smrt. Mejs je saznao da karavan Bladovih putuje na zapad da bi okupirao kuću Duna. Naredio je napad. Raif je jahao s napadačkim odredom. Na svoj užas, otkrio je da u karavanu nema ratnika, već samo žena i dece. Odbio je da ubija. Proglašen je izdajicom klana zbog odbijanja naređenja na bojnopolju i napuštanja bratstvenika u borbi. Četiri dana kasnije napušta Blekhejl, u pratnji svog ujaka, Angusa Loka. Prekršio je zakletvu da će braniti Blekhejl. Za njega nije bilo povratka.

Dvojac je krenuo na jug. Stigli su do Dafovog Konaka i otkrili da ih je priča o masakru nedužne nejači na putu Bladovih pretekla. Raif je, suočen s grupom ratnika Blada, priznao prisustvo na mestu pokolja. Nije im rekao da nije učestvovao u masakru – lojalnost klanu obavezivala ga je da se ne brani na račun saplemenika. To priznanje učinilo ga je zauvek prokletim u očima klanovaca iz Blada. Za njih je bio jedini Hejlovac koji je sigurno bio na mestu krvavih događaja.

Angus Lok i Raif stižu do Spajr Venisa, grada podno Ubijene planine. Po dolasku u grad, spasavaju devojku Eš Mart, koju progoni Marafis Ok, Zaštitnik Grada. Angus je burno reagovao i bez oklevanja priskočio u pomoć ugroženoj devojci. Raifova novostečena streličarska veština pokazala se neprocenljivo vrednom. Sam je izbavio devojku, strelama probadajući srca progonitelja.

Poslužio se tehnikom srčanog ubistva: najsigurnijim i najbržim načinom oduzimanja nečijeg života. Iskustvo ga je naučilo da je u tom poslu bez premca.

Raif, Eš i Angus pobjegli su iz grada zaputivši se na sever, ka Il Glejvu. Raif tokom putovanja saznaje da je Eš usvojena kći nadlorda Spajr Venisa. Pobjegla je zato što je strepela da će je otac zatočiti u Izvrnutoj Kuli, koja leži ispod tornja Iverak. Heritas Kant, prijatelj Angusa Loka, pomogao im je da shvate njeno ponašanje. Eš je, prema Kantu, bila prvi Probojnik rođen u poslednjih hiljadu godina. Imala je moć da otvori Slepilo, zatvor bez ključa u kojem su čamile rušilačke sile Gospodara Tame, spremne da prožderu svet. Svakih hiljadu godina izjahale bi u pohod da uvrste još ljudi u svoje armije. Eš je saznala da se mora osloboditi Probojničkih moći ili umreti. To se, na bezbedan način, moglo obaviti samo u Pećini Crnog Leda. Na svakom drugom mestu pražnjenje moći dovelo bi do cepanja Slepila i oslobađanja Gospodara Tame.

Raif i Angus su se složili da otprate Eš do pećine na dalekom severu. Bladovi su ih pohvatali, čim su zašli na njihovu teritoriju. Gospodar Pasa, Vajlo Blad, naredio je da Raif bude mučen u kuli Ganmidič. Poglavica Blada je u pokolju nejači izgubio sedamnaestoro unučadi. Raif Sevrans je morao da ispašta zbog tog zločina. Posle nekoliko dana neprekidnog mučenja, Raif dobija groznicu i počinje da kopni. Smrt je došla po njega, ali se predomisli. „Možda ipak neću da te uzmem“, rekla mu je. „Borićeš se pod mojim likom i prebivati u senci. Ako poživiš, obezbedićeš mnogo svežeg mesa za moju decu. Pobij čitavu armiju za mene, Raife Sevrans. Prizvaću te sebi ako ne ispuniš očekivanja.“ Raif se pribojavao da će ove grozne reči odrediti njegovu budućnost.

Raifa, noć pre pogubljenja, spasava ga grupa Hejlskih ratnika, predvođena njegovim bratom Drejom. „Ovde se rastajemo. Zauvek“, rekao mu je Drej i pustio mlađeg brata, izdajnika, da pobegne.

Raif se istog dana sreo sa Eš. Dok je trpeo muke, Eš je predata Marafisu Oku, koji je nameravao da je vrati poočimu u Spajr Venis. Vajlo Blad je morao da vrati dug. Pentero Is, nadlord Spajr Venisa, pomogao je Vajlu u preuzimanju kuće Duna. U međuvremenu je zažalio zbog Isove čarobnjačke pomoći. Hteo je da prekine sve veze s nadlordom. Isporučenjem Eš Mart podmirio je sva dugovanja.

Eš se izbavila iz Marafisovog zatočeništva kad su njegovi ljudi pokušali da je siluju. Spržila je Marafisovu družinu, crpeći energiju iz probojničkih moći. Pobila je sve, izuzev sebe, Marafisa i nadlordove najbolje uhode, Sarga Vejisa.

Eš i Raif su nakon neverovatno napornog puta stigli do Pećine Crnog Leda. Ešino zdravlje je ubrzano slabilo. Sručila se na sneg, nakon prelaska preko planina. Nemoćan da joj pomogne, Raif povlači vodički krug i priziva Kamene Bogove. Pozivu su se odazvala dva Daleka Jahača Sula, Mal Kažejok i Ark Venosekač. Posumnjali su da je Probojnik, čim su je videli. Sumnjali su da je Raif *Mor Drakka*, Posmatrač Mrtvih – onaj ko će, po predanju, uništiti Sule. Nije stoga čudno što su Daleki Jahači bili hladni prema Raifu, dok su brinuli o Eš. Daleki Jahači su, posle nekoliko dana, povelili Eš i Raifa u smrznuto rečno korito. Pokazali su im put do Pećine Crnog Leda.

Pećina je bila ispod reke. Eš se oslobodila svojih moći, ali prekasno. Šteta je već načinjena. Poderala je Zid Slepila, sprživši ljude Marafisa Oka u Gorkim brdima. Bezimeni čarobnjak, zarobljenik njenog poočima u Spajr Venisu, odavno je radio na cepanju zida. „Upri, pa ćeš dobiti svoje ime“, obećavali su mu Gospodari Tame. Okovani, slomljeni i izmučeni čarobnjak prihvatio je ponudu. Nazvali su ga „Baralis“, kada je rascepio zid.

Klanovski ratovi su izmicali kontroli, paralelno s ovim događajima. Blekhejl je ratovao s Bladom da bi osvetio ubistvo poglavice. Blad se borio s Blekhejlom zbog masakra žena i dece. Blad je preoteo kružno utvrđenje Duna, pa se taj klan borio za povratak svojih teritorija. Tvrđavu Ganmidič, odvajkada vezanu zakletvom s Dunom, osvajali su prvo

Bladovi, a zatim i Blekhejlovi. Vođa Blekhejla, Mejs, iznudio je zakletvu odanosti poglavice Ganmidiča. Ostavio je garnizon Hejlovaca u okrugloj tvrđavi da bi osigurao novostečeni posed.

U međuvremenu su sukobi oko mesta poglavice klana Dun dostigli vrhunac. Skinner Dun je bio brat preminulog poglavice i prvi kandidat za njegovog naslednika. Drski i energični Robi Dun želeo je tu titulu za sebe. Klan se podelio na dva dela. Pat pozicija je prekinuta kad je Robi na prevaru namamio Skinera da napadne Vite, klan koji pravi kraljeve. Bladovi su posekli Skinnerove snage, sa zapovednikom na čelu, što je Robiju oslobodilo put do titule poglavice Duna. On koristi priliku za zauzimanje kuće Duna stvorenu sukobima između Vajla Blada i njegovih sedam nezahvalnih sinova. Mala posada Bladovih biva posečena. Od pokolja beži samo Vajlo, gospa Nan, dva preostala unučeta i stražar.

Robi se, ne časeći ni časa, proglašava poglavicom i kraljem. Cenu trijumfa platio je Bram Kormak, njegov polubrat. Robi prodaje brata Kastelmilku, da bi osigurao dovoljan broj ljudi za ponovno zaposedanje Duna.

Rajna Blekhejl, udovica stradalog poglavice, nastoji da se snađe u novoj situaciji. Ona, kao i Raif, veruje da je posinak Mejs odgovoran za ubistvo njenog supruga. Shodno tome, isprva nije podržala njegov zahtev za preuzimanje poglavarskog položaja. Mejs prekida njen otpor silovanjem. On domišljato i slatkorečivo tvrdi da dele krivicu za nastali odnos. Do silovanja je došlo usled popuštanja pred trenutnom slabošću dvoje duboko ožalošćenih ljudi. Rajna odlučuje da čuti, svesna da većina saplemenika veruje u tu priču. Njeno mesto u klanu visi o koncu. Smatrali bi je lažovom ako bi rekla istinu. Klanska čast zahtevala je da se uda za Mejsa. Ona se tako udaje za posinka i ponovo postaje poglavičina žena.

S tog položaja posmatra propadanje klana. Mejs je rođen u klanu Skarpa. Nedugo po usponu na vlast, pokazuje odanost prvobitnoj lozi. Kad je susedni klan spalio uporište Skarpa, Mejs izbeglicama otvara vrata kuće Hejlovaca. Skarpi navaljuju u stotinama. Doseljavaju se u Blekhejl i pustoše njegove resurse. Angus Lok, posle puštanja iz zarobljeništva Gospodara Pasa, posećuje Rajnu i budi u njoj želju za otporom. „Postaću poglavica“, govori ona samoj sebi nakon njegovog odlaska. Suprug joj je ubica poglavice i naredbodavac ubistva nejači na putu Bladovih. Kao da

to nije dovoljno, on vodi klan u beskrajni rat. Od njega sigurno može biti bolja? O svojim namerama obavestava starog ratnika Orvina Šenka i klan-sku matronu Anvin Pticu. Obezbeđuje njihovu podršku i počinje da vreba odgovarajući trenutak za preuzimanje vlasti.

Angus Lok napušta Blekhejl i odlazi kući, na istok do Il Glejva. Na povratku doživljava najgoru noćnu moru, kuća mu je prazna i spaljena do temelja. Ostao je bez žene i tri kćerke. Angus je šumar, član tajnog društva Fag. Bori se protiv uspona Gospodara Tame. Za nesreću krivi samog sebe, uveren da je doveo zlo do kućnog praga.

Eš i Raif napuštaju Pećinu Crnog Leda i odlaze na sever, na teritoriju Ledenih Trapera. Tamo nailaze na Mala Kažejoka i Arka Venosekača. Raif je omamljen. Budi se iz veštački izazvanog sna i shvata da su ga Eš i Daleki Jahači napustili. Sadaluk, Slušač Ledenih Trapera, obavestava Raifa da je Eš otišla svojevolejno i da ne može da je prati. Raif oklevajući prihvata starčeve reči i kreće na istok. Sadaluk mu na rastanku daje dva poklona: mač viteza Krivokletnika i strelu. „Ojačaj ramena, klanašu“, rekao mu je Sadaluk. „Suđeno ti je da ponesesh golem teret.“

Raif polazi na put, teška srca. Odlučuje da se pridruži Sakatim Ljudima, otpadničkom klanu koji obitava na visokim liticama iznad Pukotine. Tokom putovanja iz prve ruke saznaje šta Gospodari Tame i Raspadnuti mogu učiniti ljudima. U drevnoj utvrdi na obodu Velike Ledine pronalazi zadimljene, raspadnute leševe četvorice vitezova Krivokletnika. Napali su ih Raspadnuti, ispuzali iz Slepila. Gospodari Tame su uzaptili duše ratnika dok su im se tela krunila u ništavilo. Jedan od vitezova je ostao živ, ali smrtno ranjen. Raif od njega saznaje da je jedini način da spreči preobražaj tela palog ratnika u Raspadnutog, da ovaj bude ubijen. Gospodari Tame samo tako ostaju bez svog plena. To je bila užasna lekcija. Raif tom prilikom usvaja ime dobijeno od Slušača, Posmatrač Mrtvih.

Sakati Ljudi u svoje redove primaju samo osobe s telesnim nedostacima. Mrtvorođeni je zadovoljio formu, tako što je Raifu odsekao vrh prsta. Tragis Krtica, vođa Sakatih Ljudi sumnja u Raifovu veštinu i zahteva streličarsko nadmetanje. Raif pobeđuje na megdanu. Pobjeda mu donosi retki sulski, dugački luk i nadimak Dvanaestoubica. Porazeni protivnik je ubijen i bačen u Procep.

Eš je, u međuvremenu, postala Sul. Daleki Jahači su joj, u dubokoj planinskoj pećini istočno od teritorije Trapera, istočili svu ljudsku krv zamenivši je sulsom. Saznala je da su Suli drevna rasa čiji broj i uticaj opadaju. Nekada su živeli na celokupnom prostranstvu Severnih Teritorija. Sad zauzimaju samo njihov istočni deo. Suli veruju da je njihova sudbina da se bore protiv Gospodara Tame i Raspadnutih. Eš je postala Sul i prihvatila da vojuje protiv istih neprijatelja. Hitali su na jug, ka Srcu Sula, bežeći od Raspadnutih. Čopor Raspadnutih vukova ih napada severno od reke Tok. Ark gine u boju, a Mal nastavlja borbu. Eš sve to posmatra sa Plovećeg mosta. Arkove poslednje reči su bile: „Kćeri moja.“ Ešino srce je zamalo prepeklo od žalosti.

Pentero Is, nadlord Spajr Venisa i Ešin poočim, planirao je da iskoristi njene probojničke moći da bi nametnuo vlast klanovima. Kad je ona nestala, odlučio se da na njih pošalje armiju, predvođenu Marafisom Okom. Armija maršira na sever, spremna da napadne bogati i ranjivi Ganmidič i ostavlja usamljenog i nezaštićenog nadlorda u Spajr Venisu. Rivalski lordovi velikih kuća vide u tome svoju šansu i oštre noževe. Is nije pao od ruke političkih rivala. Ubio ga je Kroup, odani sluga čarobnjaka, zatočenog ispod Iverka. Kroup i njegov gospodar su razdvojeni pre sedamnaest godina kad je Is uhvatio Baralisa. Kroupa zarobljavaju trgovci robljem, pa on završava u rudniku, iz kog beži posle sedamnaest godina robovanja. Po oslobađanju, prelazi čitav kontinent da bi spasao gospodara. Kroupovim venama teče krv džinova. Srušio je Iverak, ubio nadlorda i odneo Baralisa na sigurno.

Efi Sevrans, Raifova osmogodišnja sestra, mora da napusti klan. Efi je rođena s nasleđem kamena. Ima moć da predvidi loše stvari. Videla je kako Mejs siluje Rajnu. Udovica se plašila da devojčici preti smrtna opasnost, pa šalje Efi u klan Dreg, na sigurno. Putovala je na jug, u društvu krijumčara zlata i savladala strah od otvorenog prostora. Napali su ih ratnici Duna, ali je ona uspela da se sakrije. Krijumčari su pobijeni, pa je Efi morala da brine o sebi. Naselila se na skrovitoj čistini pokraj Vučje reke. Hranila se ribom i samovala. Ubrzo je privukla pažnju grabljivaca koji su je oteli.

Efini pratioci su krijumčarili zlato izvađeno iz rudnika Blekhejla, Crne Rupe. Tragis Krtica, sumnja da je Raif u srcu još uvek odan neka-

MAČ CRVENOG LEDA

dašnjem klanu, a ne Sakatim Ljudima i šalje Raifa u napad na rudnik. Napad je bio uspešan. Raifova družina savladava stražare i hitro ulazi u rudnik gde zatiče veliku količinu zlata. Penjući se ka ulazu, Raif sreće prijatelja iz detinjstva, Biti Šenka. Biti je zakleti ratnik Blekhejla i odbija da pusti Raifa do ode sa zlatom. Raif nema kud, upušta se u borbu i ubija starog prijatelja.

Očajan i ubeđen da je proklet, Raif zalazi na nepoznatu teritoriju, Veliku Ledinu. Od Tomasa Argole, Sakatog Čoveka, saznaje da se u negde u pustinji krije davno napuštena tvrđava. Želi da je pronađe i spreči nastanak druge pukotine u oslabljenom Zidu Slepila. U Velikoj Ledini ima puno pukotina. Shatan Maer, Rospadnuto stvorenje velike moći, nalazi jednu od njih i na sve načine pokušava da izađe. Oštećenje je ležalo iza *Kahl Barranon*, Tvrđave Sivog Leda. Raif je pronašao tvrđavu služeći se strelom, poklonom Slušača. Brzo je pronašao pukotinu i seo vrebajući *Shatana Maera*. Usledila je duga i ogorčena bitka. Stvorenje je posedovalo neljudsku snagu i brzinu... ali, Raif Sevrans je Posmatrač Mrtvih. Napustio je svoj klan i pobio nekoliko klanaša. Bio je zauvek proklet i nije imao šta da izgubi. Bio je najbolji srčani ubica na svetu.

Shatan Maer je pao. Pukotina u Zidu Slepila je zapečaćena, a sever, bar na neko vreme, spasen strašne najezde...

PROLOG

S

Povratak Hejl Vuka

INIGAR POGNUTI otvori oči i žmirnu u tami vodičevog doma. Dimne vatre su zgasnule dok je spavao. Prošlo je dosta vremena dok je raspoznao neobične seni u debeloj tmini. Nešto ga je tištilo u grudima. Srce je kucalo uobičajenom brzinom, ali je osećao blagi bol ispod rebara, kao da su mu mišići radili u snu.

Oko njega su plesali nejasni oblici, krajevi su im krvarili u tami kao razliveno mastilo po tkanini. Vodič klana Blekhejla je nabrajao imena poznatih obrisa, da bi se smirio – mala krstionica puna vode, sanduk obložen svinjskom kožom sa ceremonijalnom odećom, statua Jone isklešana od odlomljenog komada kamena vodiča, rukama velikog ratnika-vodiča Harleka Sevela – ali uzalud, probadanje u grudima se nastavilo. Podigao je ruku da protegne mišiće i narušio potpuni mir prostorije. U vodičevoj kući je bilo tiho i hladno kao u konjskom grobu. Miris vlažne zemlje je prodro kroz zidove od kamena peščara. Hladna vazдушna struja je punila Inigarova pluća. Prebacio je noge preko ivice postelje i ustao, nastojeći da ne zadrhti.

Nešto nije kako valja.

Koraćao je ka ognjištu, osluškujući škripu kamene prašine ispod bosih nogu. Danima nije pomeo prostoriju. Na popločanom podu uhvatio se debeo sloj krhotina kamena vodiča. Uskoro će prolećnje oranje, pa će

svaki seljak iz klana tražiti malo praha da bi ga rasuo po poljima pri setvi. Izmet bacaju da đubre tle, a kamenu prašinu da ga posvete. Nijedan delić Hejl-kamena nije se bacao. Inigar je ponekad sebe smatrao mesarem koliko i šamanom – seckao je lešinu monolita i mrvio njegove kosti.

Leš podrazumeva smrt, a ovaj kamen vodič *mora* biti živ.

Bogovi su u njemu ostavili deo svojih duša.

Prineo je ruke čelu i utisnuo prste duboko u slepoočnice, kao da želi da zaustavi misli. *Bogovi, molim vas, ne napuštajte klan.*

Ali, zar napuštanje nije već počelo? Zar se mraz nije uselio u Hejl-kamen još na Proslavi Deobe kad su se dobri klanashi okrenuli protiv svojih, bacili lovačkog psa u vatru i pokušali da dete proglaše vešticom. Nevolje su počele još ranije. Mraz ne može prodrati u valjano zaštićen dom. Dom Blekhejla je ranjiv već pola godine, sve otkad su nepoznati jahači posekli poglavicu u Pustarama. Tog dana je nešto zlo prosvrdlalo put kroz klanovski zid. Nešto orijaško i proračunato, starije od zemlje na kojoj je Inigar stajao, ne usuđujući se da imenuju njegovu svrhu.

Nemoćan sam. Vodič zaslepljen strahom nije od koristi klanu. On mora biti britkog uma i oštrog dleta.

Uspeo je da pipajući u tmini navuče kožne sandale i ogrne uglačani ogrtač od svinjske kože. Vazduh se uskovitlao. Skupina kratkih sivih dlaka u podnožju Inigarovog skalpa nakostrešila se i trznula kao gomila klimavih zuba. Kao sedmogodišnjak spustio se niz bunar da bi dokazao hrabrost, u okno odmila zvano Veštičja Rupa. Srušena brana u gornjim krajevima zatrovala je vodu asfaltom. Bunar je bio beskrajno star i tako dubok, da se vazduh menjao dok se Inigar spuštao u tami, tražeći rukohvate. Jedva je udisao vazduh, zasićen podzemnom vlagom. Narednih pedeset godina će proživljavati istu noćnu moru: živost, iznenadno otkriće da vazduh ima svoju volju i da na svetu postoje mesta od kojih svi zaziru. Na javi je to doživeo dva puta: u velikom dvorištu kad je Raif Sevrans dao zakletvu klanu i sad, u vodičevom domu, u dželatov sat, pred zoru.

Pipao je nadutim prstima po drvenoj klupi, tražeći kremen i kresivo. Nadirući led u Hejl-kamenu je hladio vodičev dom i tokom dana. Vatre nisu pomagale, a sposobni i bogobojažljivi zidari Blekhejla postarali su se da sunčeva svetlost nikad ne dopre u ovu odaju. Inigar je kleknuo pred

ognjištem i upalio vatricu, misleći na nepostojeći prozor na južnom zidu. Hteo je da razmakne kapke i pripusti mesečinu. Silna nebeska tela što kruže oko Zemlje pobeđuju tamu bolje od svakog veštačkog svetla.

Ipak je osetio izvesno olakšanje u grudima, kad je ugledao crveni odsjaj i kad je zapaljena gomilica osvetlila odaju. Ispunio se prisustvom kamena vodiča pre no što je prvi put pošteno udahnuo vazduh.

Nestalo je velikog točka svesti, nadahnuća rođenog iz posmatranja i spoznaje. Ostalo je nešto lišeno snage, crveni ugarak, blede sećanje na veliku vatru. Godinu dana ranije ne bi mogao položiti ruku na monolit, a da ne oseti strujanje života. Sad je morao da ga dodiruje u rukavicama, da mu se koža ne bi zalepila za ledeni kamen. Led se proširio kamenom vodičem kao rak. Kristal se kalemio na kristal, sjajan, oštar i neverovatno hladan. Bezbojna, hladna materija je prosecala put kroz kamen. Monolit je pre dve nedelje još davao znake života, slabašne iskre ugasle moći. Inigar je znao šta će osetiti, ako ga večeras dodirne: nešto je umiralo ispod površine.

Posegnuo je dole, gledajući u vatru. Prvo što je kao šegrt naučio je da održava dimnu vatru. Stari klanski vodič, Bradati Hejl, bejaše ujak Dagra Blekhejla, poglavice. Bradati nikad nije dvaput objašnjavao, niti je ikad pohvalio šegrtu zbog dobro obavljenog posla. Svako jutro bi, pre preuzimanja vodičkog doma, proverio da li u dimnoj vatri ima plamenova. To nije bilo dozvoljeno. Dimna vatra je morala da *dimi*, a ne da gori. Inigar je, s početka, najviše vremena provodio kraj vatre. Sekao je zeleno drvo, mrvio ugalj i džarao ognjište. Godinama se pitao zašto je to bilo važno – dima bi bilo i ovako i onako – sve dok, jednog dana, kada je Bradati ležao savladan gihom, nemoćan da nadgleda dimnu vatru, nije shvatio.

Svaka budala zna da potpali vatru. Nagomila cepanice, postavi trud, udari kresivom i dune. Jednom zapaljena, vatra gori i gasne po svom ćefu. Ali, *dimna* vatra nikad nije gotova. Ne dozvoljava ti da odeš svojim poslom i ostaviš je bez nadzora. Ona mora biti hranjena i polivana, džarana i zaklanjana, zgrtana i razgrtana. Nije mogla opstati bez neprestane pažnje.

To je, po Inigarovom mišljenju, bila najvažnija lekcija koju je naučio od Bradatog. Vodič klana mora vazda biti na oprezu. Ne sme da okrene leđa i dozvoli da klan izgori ili umre. Dim se mora dizati. Stražarska dužnost nikad ne prestaje.

Ispucale posivele usne razvukle su mu se u osmeh. Bradati je, bez ikakve sumnje, bio najsmrdljiviji klanaš u Blekhejlu. Držao je svinje iz Inigaru nikad shvatljivih razloga i imao običaj da se kupa jednom godišnje. Osmeh se preobrazio u ružno kašljanje. Lupio je dlanom o pod da bi se smirio. Pedeset godina udisanja dima mora uticati na čoveka i načeti pluća. Čučao je pokraj vatrice, čekajući da kašalj prestane, kad ga je spopao neobjašnjivi poriv. Potražio je veće drvo, iako nije znao zašto.

Večeras je hteo svetlost, a ne dim.

Auuuuuuu.

Koža mu se naježila, a prsti trznuli. Bio je to vučji urlik. Dopirao je izbliza, sa severa. Šta to znači? Vukovi su odavno napustili teritoriju oko doma Hejlovaca. Izbegavali su šume i pašnjake prožete ljudskim mirisom.

Približio je naduvene ruke plamenovima, uživajući u toploti. Vatra se pojačala, ali mu nije donela mir. Bio je sve nervozniji. Plamenovi su divlje palicali, iako nije bilo promaje. Stvarali su goleme senke koje su ludo plesale po prostoriji. Preneo je pogled na kamen vodič. Vuk je urlao u uporištu Hejla. Bojao se onog što bi mogao videti.

Monolit se pušio. Stajao je onako crn, nepokretan i ranjen, i svojom moći privlačio čestice prašine iz vazduha, baš kao što mesec privlači talase na dalekoj obali. Presecale su ga duboke pukotine, tragovi zamrznutih munja. Led je zapašio pore iz kojih je nekad curkalo škriljčano ulje. Uske merdevine od drveta i trske pomoću kojih se Inigar penjao po monolitu pobebele su od mraza. Koliko juče stajao je na njima i klesao srce za palog bratstvenika. Mlada žena je strpljivo čekala isporuku grana veličine pesnice. Udovice bez kostiju tražile su kamen.

Imam toliko posla za vreme rata, toliko poziva se upućuje kamenu. Bolje da zasučem rukave. Dosta je sekiranja zbog okasnelog mraza, vreme je da se pozabavim muškim dušama.

Ustao je da uzme vode i osmotrio severnu stranu monolita. Preko noći se otvorila pukotina široka kao njegova nadlaktica i visoka kao dva čoveka.

Dobri bogovi, pomozite nam.

Da li je mogao da učini više? Mejs Blekhel je bio snažan vođa, dobar ratnik i ambiciozni poglavica. Kamenu Bogovi su tražili blagoljublje

vog hvalisavca s petljom, a Mejs Blekhel nije zatvarao usta. Rečitost ga je uznela na položaj, ali ga je i povela u rat. Blekhejlvi su, pod njegovim zapovedništvom, osvojili Ganmidič naseljen Dunskim življem. Sad se ustremio na stare granice na severu. Okupio je ratnike Blekhejla i uzdigao Hejlski znamen. Zapalio je srca zakletih klanaša govorom o slavi i primorao kolebljive i neposlušne saveznike da krenu u zajednički boj. Banen je već hiljadu godina zaklet Hejlu, ali je i pored toga važio za nesigurnog saveznika. Ponosili su se imenom Gvozdenuglavi. Nerado su sledili tuđe vođstvo. Mejs je uspeo ono što ranije poglavice Blekhejla nisu: pridobio je poštovanje tog ponosnog i kavgadžijskog klana. Vodili su se razgovori o zajedničkom pohodu Banena i Blekhejla na Dun.

Klanski ratnici u rasutim utvrdama su, zahvaljujući Mejsu, ove noći cepteli od strasti i užasa rata – zar to ne razgaljuje srca Kamenih Bogova?

U krčagu s vodom se uhvatio tanki sloj leda. Inigar je razbio led prstom i popio malo vode. Privezana kandža ćelavog orla poskakivala mu je na grlu, u skladu s pokretima Adamove jabučice.

Draska hvalisavost je nepouzdana stvar. Označava hrabrost u svim oblicima od junaštva do nepromišljenosti. Ispoljavala se u sposobnosti odabira pravog trenutka, u delanju bez oklevanja i nepokolebljivoj samouverenosti. Najčešće se radilo o krvožednoj drskosti: o izvođenju poteza koji nikom drugom ne bi pao na pamet.

Hrabrost je suprotnost lukavstvu ili obmani. Vodič je sklopio prste oko orlovskog znamenja. Sa zadovoljstvom je odmerio njegovu težinu. Ćelavi orao vidi mnogo, baš kao i on. Inigar je oduvek znao da Mejs Blekhejl nije savršen čovek. Poglavica je posećen, pa su morali pomazati novog. Mejs Blekhejl je prvi istakao zahtev. Imao je drskost i hrabrost na koju se moglo računati. Inigar se sad pitao da li je to dovoljno. Prošlo je pola godine od napada, a mnoga pitanja su ostala bez odgovora. Mejs je dojahao iz Pustara, s tvrdnjom da je za dlaku izbegao paklenim mačevima Bladovih. Raif Sevrans je istog dana boravio u logoru, ali se kleo da nije video traga Bladovima.

Tu je i Rajna, Mejsova maćeha i supruga. Inigar nije znao mnogo o ženama – nisu se borile, što ih je činilo nezanimljivim – ali mu nisu promakle promene na Rajni Blekhejl. Krila ih je, baš kao što to dolikuje poglavi-

činoj ženi, ali se potomci orlova ne mogu skriti od svog jata. Inigar je video ono što drugi nisu. Mrzela je muža. Povlačila se od njega kad god bi je dodirnuo. To su bili sitni znaci, vešto prikriiveni drugim pokretima, ali vodiču nisu promakli. Viđao ih je i ranije, kod silovanih i prebijenih žena.

Učinilo mu se da je čuo neki šum. Odložio je krčag s vodom i oslušnuo. Čula se samo tišina. Gde je ta zora? Gde je kuhinjski momak sa svežim hlebom i vrućim, tek pomuženim ovčijim mlekom? Pokušavao je da se smiri, da zauzda uzbuđenje i lutajuće probadanje u grudima. Vuk nije urlao. Verovatno je čuo odjek u glavi. Orlovi nisu poznati po dobrom čulu sluha.

Vazduh se uskomešao. Plamenovi su iskakali iz vatre. Magla je prestala da izlazi iz monolita. Počela je da se skuplja u podnožju. Pukotina na severnoj strani je Inigaru izgledala kao novostvorena vena. Ispumpavala je nešto životno.

„Šta se dogodilo na Proslavi Deobe?“ povikao je, da bi čuo sopstveni glas. „Da li je Mejs naredio ubistvo devojke?“

Da li je nalog za ubistvo Efi Sevrans bio dovoljan? Ili je kamen vodič budno motrio na njega, pa je to zločinstvo bila samo kap koja je prepunila čašu? Inigar je čuo svakojaka govorkanja. Mejs je ubio mačevaoca Šora Gormlina, naredio je pokolj nevine dece na drumu Bladovih i organizovao ubistvo poglavice Orla, Spinija Orla.

Ponovo ista buka. Okrenuo je glavu da bi bolje čuo. Za trenutak je pomislio da je nešto uhvatio, ali je zvuk ubrzo nestao. Hladnoća mu je mutila pogled. Jedva je video Hejl-kamen. Magla se uskovitlala i uzletela, udaljavajući se od kamena, pre no što ju je monolit ponovo usisao.

Pritisnuo je pesnicom grudni koš. Trideset godina se starao o kamenu. Nije izostao s dužnosti nijedan dan. Poznavao je kameno tkivo. Znao je da je severna strana najtvrdja i da je jugoistočno podnožje duboko ispresicano srebrom, zbog čega se opire brusu. Znao je gde ima najviše kvarca i gde su najbolja mesta za prikupljanje svetog ulja. Poznavao je njegove šupljine, linije rascepa, rđu, lišaje i pukotine.

Kamen je svedočio o istoriji. Bila je ispisana na njemu kao na stranicama drevne knjige. Na severoistočnom uglu je bio gvozdeni prsten, nepokretan i nadut od rđe. O alku je nekad bio vezan kraljoubica, Ajan Blekhejl. Niz grubo istesanih stepenica na istočnoj strani govorio je o

vremenu kad je monolit bio devet stopa viši i stajao u glavnom dvorištu, izložen kiši i mrazu. Žene iz klana su se nekada pele ovim stepenicima i gledale kako se muškarci vraćaju iz Ovčijeg rata. Svaki poglavica, još od Stanera Blekhejla, ostavio je svoj beleg na kamenu. Crni Glasnik i Evan Hrabri, Mordrag, Gregor, Dankan, Albor i njegov sin koji se takođe zvao Albor. Teobad. Alister i mnogi drugi. Bio je to dug i neobično rečit niz znakova. Crni Glasnik je izabrao ukrštene mačeve kao svoj znak, da bi se kasnije predomislio i naložio vodiču klana da se prihvati dleta i izmeni ga. Još uvek su vidljivi balčaci i vrhovi mačeva ali je između njih isklesan široki pehar s dvostrukom drškom, simbol pregovora. Mordragov znak je duboka rupa, u savršenom skladu s čovekom nazvanim poglavica Krtica. Evanov znamen je polustegnuta pesnica, namerna da skrši Krvavo Plavi Čičak Duna. Albor Drugi je izabrao potkovicu, baš kao njegov otac.

Dagrov znak je bio nedovršen. Odlučio se za jelena i mačeve, ali su oni ostali na nivou tankih, jedva vidljivih linija.

Inigarov pogled je lovio uskovitlanu maglu, dok su misli išle svojim putem. *Poznajem ovaj kamen kao sopstveni dlan, ali koliko poznajem klan?*

Da li sam dovoljno pažnje posvetio Dagrovoj smrti? Jedan događaj, dve različite priče. Da li sam prebrzo odbacio svedočanstvo Raifa Sevransa? Dečak je nazvao Mejsa lažljivcem. Rekao je da je Dagro pao pored krečne jame a ne pored šatora, kao što je Mejs tvrdio. Čak je i Raifov brat Drej, Mejsov vatreni pristalica, podržao bratovljevo viđenje događaja. Raif Sevrans je bio dečak, sedamnaestogodišnjak bez položene zakletve. Drhtao je od besa i žalosti, zato što je njegov otac pao s Dagrom. Ubice su se jeftino izvukle, bez borbe i potere. Inigar je znao kakvu buru to može izazvati u nečijem srcu. Neko mora platiti. Pretpostavio je da je Raifov bes prema Mejsu samo pogrešno usmerena tuga. Nezreli dečak traži osobu na koju bi svalio krivicu. Da li je pogrešio?

Auuuuuuu.

Vuk. Sad je bio tako blizu da su konji trzali uzdama u štalama, a kokoške ključale žicu u kokošinjcu. Iniger je znao kako im je: nemirne su, uplašene i utamničene.

Čekao je odgovor, upijajući ledeni vazduh. Svakog leta od Stogodišnjeg Klanja, družine Hejlovaca jašu duž udaljenih granica i love vučje

čopore koji se odvaže da isuviše priđu uporištu. Ubijene životinje se deru, ali se meso ne seče. Nijedan Hejlovac ne jede vučje meso, ali mnogi uživaju u hodanju po vučjim krznima. U poslednje vreme je mrtvih vukova malo, zato što čopori odlaze na sever i zapad, izbegavajući bes hejlovskog čelika. Vukovi u čoporu nastupaju veoma oprezno. Štite ženke i mladunce, što im daje prednost nad usamljenim životinjama.

Životinja koja je noćas urlala nije bila deo takvog čopora, na njen zov nije bilo drugog odgovora izuzev grobne tišine.

Usamljeni vuk.

Stah i razumevanje su počeli da se prožimaju u Inigarovim mislima. Desiće se nešto strašno. Ovde, u samom srcu klana.

Hejl Vuk se vratio kući.

Inigar je stajao sasvim uspravno i nepomično. Upinjao se da donese odluku. Magla iz kamena je klizila preko njegovog lica, ali on nije uzmao, niti je trepnuo. U magnovenju se suočio sa svojom najvećom greškom. To nije bila pogrešna procena Mejsa Blekhejla ili prihvatanje Raif Sevransove zakletve, iako je od prvog trenutka znao da će je dečko prekršiti. Ne. Nabrojane greške, koliko god velike bile, ne mogu se porediti s činjenicom da nije odabrao i obučio naslednika.

Toliko je želeo Efi Sevrans, da nije hteo da razmišlja ni o kom drugom. Bila je tako moćna, u tome je stvar. Rodila se uz toliko povoljnih znakova. Devojka je posedovala moć kamena. Niko u svim klanovima nije raspolagao takvom moći. To je bilo njeno nasleđe. Nameravao je da ga upotrebi u korist svog znanja. Posesivnost ga je zaslepela. Bilo je i drugih, poštovanja dostojnih kandidata – Džeb Onaker, Niti Hart, Vil Speriling – ali ih je on odreda odbio.

Ko će voditi Blekhejlove kad njega ne bude bilo?

Vodičevim domom je pulsirao zvuk na granici čujnosti, kao nežni drhtaj tla. Inigar ga je jasno čuo i prepoznao njegov izvor. Hejl-kamen. Veliki komad crnog granita i potamnelog srebra je, pre nekoliko vekova, odsečen s velikih kamenih polja Trans Vora i prevezen hiljadama liga uzvodno duž Toka. Kamen je odgovarao na zov Hejl Vuka.

Ledena magla se divlje pomicala, šaljući uzburkane talase iz kamena. Inigar ju je namirisao, bila je hladna i široka, kao nebo u vedroj zimskoj

noći. Bio je to miris bogova. Na trenutak je oživeo delić uma, stvoren isključivo u ovu svrhu, da bi prepoznao miris. Suze su mu navrle na oči. Evo trenutka kome se čitavog života nadao. Postoji u prisustvu bogova. Posmatra ih i biva posmatran. Poznaje ih i biva spoznan.

AUUUUUU.

Šta je mogao učiniti u ovakvom trenutku? Pomislio je na sve što je bio i na sve čemu se nadao... i odlučio da sad neće mozgati o počinjenim greškama. Kasno je za to. Mislio je na klan, na Šenkove i Sevransove, Blekhejllove, Merdokove, Genlouove i Lijeve, na nesavršene ljude i žene, koji su, gledano kao celina, dobri. Mislio je na Embet Zec, devojkicu koja bi se udala za njega da ju je zaprosio. „Inī“, rekla mu je tog prelepog letnjeg dana, dok su ležali na gomili sena, upijajući sunčeve zrake. „Ako odlučiš da postaneš Bradin šegrt, ne zaboravi na dve stvari. Nije dovoljno bojati se bogova. Moraš ih voleti.“ Kad je pitao šta je druga stvar, podigla je suknju. Vodili su ljubav. To mu je bio prvi i jedini put.

Embet je bila pametnija od njega. Vetar ga je šamarao po licu. Ledena magla je kružila oko kamena vodiča. Kretala se sve većom brzinom, okolo-naokolo, odbacujući alatke i zadimljene ugarke sa svoje putanje. Bogovi su napuštali Blekhejl. Kakvi bi to bogovi bili, ako bi otišli tiho i nečujno?

Inigar je pao na kolena, nesposoban da stoji usred uragana. Vazduh je bio pun krhotina: kožnih traka, životinjskih koža, iverja i prašine. Moćni udar vazduha je tresnuo tu gomilu o zid. Inigar je osetio ubode hrastovog iverja po ramenu. Sledećeg trenutka ga je nešto ubolo u kuk. Spustio je pogled i ugledao dleto kako viri iz mišića na vrhu butine. Uhvatio ga je za dršku i išćupao.

Oko se oblikovalo iznad kamena vodiča. Bilo je divno i strašno. Oaza mira usred olujnih, uskovitlanih oblaka. Iz kamena je nahrupila buka, tako moćna da su podovi i zidovi zadrhtali. Inigar je počeo da krvari iz očiju i nosa. Ogrtač od svinjske kože je odleteo s njegovih leđa i nestao u moćnom kovitlacu. Prešao je granicu bola, jedva da je osećao projektele koji su ga pogađali. Bio je vodič klana Blekhejllovih. Stajao je s dletom u rukama i posmatrao božje moći na delu. Lep način za umiranje.

Najedanput je sve prestalo. Krš je, uz tresak i čegrtanje, pao na tle. Magla je nestala, usisana kao voda u odvodu. Kamen vodič je stajao,

nepokretan i tih, kao sama zemlja. Inigarovo srce se ispuni čudesima i tugom. Ko će voditi Blekhejllove kad njega ne bude bilo?

To je bila poslednja misao klanskog vodiča, suočenog sa eksplozijom Hejl-kamena. Srce klana se raspalo pred njim u bezbroj komada.

ČOVEK BEZ DUŠE se primicao kući. Dočekale su ga grede, pocrnele, masne i sjajne, kao gavranova krila. Vrata su pala preko praga. Metalni klinovi sa šarki su poispadali iz ležišta. Podsećali su na kuvano meso za kobasice. Nagorele daske su se krunile pod čovekovom težinom. U drugom životu je iste daske natapao i mazao voskom. Štitio je drvo od oštih, zimskih oluja sa severa.

Štitio je kuću od nevolja.

Zateturao se unazad, oslanjajući se na petu leve noge. Oklevao je pred ulazom, kršeći krto drvo pod sobom.

Ocenio je da je spreman i stupio u ostatke ulaznog hodnika. Vatra je ovde snažno buktala. Unutrašnji zidovi bili su od mešavine krečnjaka i konjske dlake u drvenom okviru. Bojenje zidova je bila greška. Ulje iz boje je ubrzalo sagorevanje, dejstvujući protiv prirodnog usporivača, krečnjaka. Zidovi su goreli ispuštajući crni, otrovni dim, koji je mogao progoreti rupe u dečjim plućima.

Napredovao je bez zastajkivanja. Izgubio je veru u sebe. Prošao je središtem kuće, pored stepenica i crnog skeleta stepenišne ograde. Sneg je probio put kroz delimično srušeni krov i otvorene prozore. Ležao je u malenim, paperjastim gomilama na svih devet stepenika. Čovek je poznao sneg. Gledao je u gomilice starog, suvog snega, nanesenog vetrom. Otisci stopala ga nisu zanimali. Ljudi su došli kasnije, kad se kuća ohladila i sneg pao. Radoznalci, prevrtljivci. Momčići, smeliji dečaci, lopovi u potrazi za zaključanim kovčezima, srebrninom, metalom, zvaničnici u potrazi za činjenicama i lepom pričom koju će servirati suprugama za večerom. Čovek je razumeo privlačnu moć takvog mesta. Smrt i uništenje su obitavali u ovim ruševinama. Ljudi su ih razgledali, udovoljavajući radoznalosti, svesni da se ne radi o njihovoj porodici, kući, životu.

Produžio je središnjim hodnikom ka kuhinji, ne obraćajući pažnju na tragove u snegu. Mozak mu je radio, pamtio je sve, ništa ne propuštajući. Upoređivao ih je s teorijom koja je sazrevala u njegovom umu.

Samo tako će sačuvati razum.

Đavo se krio u detaljima. Šteta na vratima i spoljnjim zidovima je bila mnogo veća nego u unutrašnjosti kuće. Kamin u kuhinji je bio gotovo neoštećen. Mašice, lopata i žarač se nisu istopili, zato su i ukradeni. Prednje kamenje na kaminu je osmuđeno, ali vatra nije bila dovoljno jaka da ošteti malter između njih. Šteta je bila daleko veća na zidu preko puta, onom sa ulaznim vratima. Na mestu dva prozora zjapile su crne rupe. Malter oko njih se iskrivio i popucao. Deo zida iznad istočnog prozora je pao, odnoseći i deo gornjeg sprata sa sobom. Čovek je podigao glavu i ugledao nebo. Spustio je pogled i opazio jedan od spoljnih blokova od kamena peščara. Upao je u kuću. Prašnjavonarandžasta površina kamena pretvorila se u staklo.

Xhalia ex nihil. Sve postaje ništavilo: to je naučio od Sula. Koristili su te reči kao utehu u doba velike žalosti... i kao podsetnik u doba najveće radosti. Te reči su mu nekad zvučale mudro i pravično.

Varao se.

Žena i kćeri više nisu bile među živima. Ostao je bez tri kćeri i žene koju je voleo.

Ubijene su.

Znao je to, čim je izašao iza ugla i ugledao spaljenu kuću. Tako dugo je živeo u u neizvesnosti, da je očekivanje propasti postalo refleksna radnja. Bio je napet kao struna, koja svakog časa može pući. Grčenje mišića u utrobi mu je sve reklo. Šetnja kroz kuću je samo potvrdila zlu slutnju. Vatra je plamtela od spolja ka unutra. Podmetnuta je pod prozore i vrata. Njegova porodica je ostala zarobljena unutra, prisiljena da puni pluća vrelim, smrtonosnim dimom.

Čovek je udario pesnicom u pocrneli malter i zastao da udahne vazduh. Usledio je još jedan udarac, pa još jedan. Žena i deca su verovali da ih može zaštititi. Znao je o zlu više od većine drugih. Poznavao je strpljenje muškarca i žena koji praktikuju zlo. Kako i ne bi, kad je posvetio život borbi protiv tame i neizmernih sila uništenja.

Te sile su se okomile na ovu kuću – on ih je doveo do praga. Kako je mogao biti toliko glup? Zašto je mislio da ih može nadmudriti? Nije razumeo te sile nesputane zemaljskim pravilima. Na šta je mislio kad je najdraža bića skrio, njima nadohvat?

Imale su osamnaest, pet i jednu godinu. Zbir je bio dvadeset četiri, toliko godina je poznao svoju ženu.

Disao je. Udisao. Izdisao. Odgurnuo se od zida.

Izašao je na zadnja vrata, da nikad više ne stupi u kuću.

Obaviće jedan posao, svejedno kako. Pobiće sve koji su učestvovali u planiranju i izvršenju ovog dela. Uradiće to polako, imao je čitav prazan i hladan život pred sobom.

Napolju je sijalo kasno popodnevno sunce. Detlić je svrdlao meku koru drveta u dvorištu, tražeći larve. Brzi vetar je poterao oblake ka jugu i doneo ustajali miris gareži nazad u kuću. Čovek je prešao pogledom preko kuhinjske bašte. U leji je trunuo požuteli zasad neubranog kelja. Platno je još uvek pokrivalo gomilu naslaganih drva za potpalu. Pažnju su mu privukle tri izdignute humke ispod senovitog hrasta.

Zemlja je bila isuviše tvrda za kopanje.

Zateturao se. Uložio je ozbiljan napor volje da bi smirio kolena i usporio disanje. Ugušio je glas koji mu je savetovao da postupi onako kako je postupao čitavog života, od bogova više neće tražiti utehe. Bogovi su mrtvi, više se neće pokoravati njihovim komandama.

Krenuo je napred, pravo ka grobovima. Izbrojao je samo tri. Bebu su sahranili s majkom. Neko drugi bi u tome našao utehe.

Ne i čovek bez duše.

Sve postaje ništavilo, promrmljao je. Kleknuo je pored grobova i počeo da kopa.